

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330

UDC 330

О. І. Гонта, д. е. н.,
професор,
І. А. Косач, к. е. н.,
доцент

O. I. Gonta, Doctor of Economic
Sciences, Professor,
I. A. Kosach, Candidate of Economic
Sciences, Associate Professor

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ
АГРОПРОМИСЛОВИХ СТРУКТУР У
КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН ДЕРЖАВНО-
ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА**

**THE FEATURES OF INTEGRATION AGRO-
BUSINESS STRUCTURES FORMATION IN
THE CONTEXT OF PUBLIC-PRIVATE
PARTNERSHIP**

Актуальність теми дослідження. Застосування нових підходів до управління інтеграційними процесами в агропромисловому комплексі обумовлено монополізацією агропромислового виробництва в Україні.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку АПК малі та середні виробники є неконкурентоспроможними в порівнянні з великими інтеграційними структурами холдингового типу. Вирішення цієї проблеми може бути забезпечено завдяки застосуванню нових підходів, заснованих на партнерстві держави та бізнесу, і залученню до цього процесу саме невеликих агропромислових формувань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми управління процесами інтеграції в АПК присвячені дослідження В. Андрійчука, В. Зіновчука, І. Лукінова, В. Месель-Веселяка, П. Саблука, М. Маліка та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Недостатньо опрацьованими залишаються питання застосування державно-приватного партнерства (ДПП) як базису формування інтеграційних підприємницьких структур в АПК.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей формування інтеграційних підприємницьких агропромислових структур, заснованих на відносинах державно-приватного партнерства (ІПАС_{дпт}).

Виклад основного матеріалу. Досліджено особливості формування ІПАС_{дпт} та виділено основні фактори впливу на цей процес. Обґрунтовано доцільність застосування відносин ДПП з метою сприяння стійкому розвитку АПК України та багаторівневість функціонування ІПАС_{дпт}.

Висновки. Орієнтація інтеграційних процесів в АПК України на застосування ДПП як базису їхнього здійснення сприятиме розвитку малих агропромислових підприємств.

Ключові слова: інтеграційні підприємницькі структури; інтеграція; державно-приватне партнерство; агропромисловий комплекс.

Urgency of the research. The feasibility of new approaches to the management of integration processes in agriculture due to monopolization of agricultural production in Ukraine.

Target setting. In real terms small and medium producers of agricultural sector are uncompetitive compared with large integration structures of holding type. The development of agricultural production can be achieved by applying new approaches based on partnership between the state and business, and involving the small agricultural units to this process is.

Actual scientific researches and issues analysis. The problem of integration process management in agriculture is considered by V. Andriyчук, V. Zinovchuk, I. Lukinov, V. Mesel-Veselyak, P. Sabluk, M. Malik, etc.

Uninvestigated parts of general matters defining. The scientists have not yet sufficiently developed the application of public-private partnership (PPP) as the basis for the formation of the integration of businesses in agriculture.

The research objective. The article aims to explore the features of the formation of integration agro business structures as a new type of relationship based on public-private partnership (IBASppp).

The statement of basic materials. The features of IBASppp formation and the main influencing factors are considered. Expediency of PPP relationships to promote the sustainable development of agriculture is substantiated and the IBASppp multilevel activity is determined.

Conclusions. The orientation of integration processes in Ukrainian agriculture to using of PPP as the basis for their implementation will contribute to the development of small agro-industrial enterprises.

Keywords: integration business structure; integration; public-private partnership; agriculture.

Актуальність теми дослідження. Розвиток сучасної економіки відбувається під впливом глобалізації, яка супроводжується активізацією руху капіталів, формуванням світового ринку товарів та робочої сили, посиленням конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, переходом до нової системи організації виробництва, заснованої на використанні переваг кооперації та інтеграції. Інтеграційні підприємницькі структури, до яких відносяться транснаціональні корпорації, фінансово-промислові групи, а в агропромисловому виробництві – агрохолдинги, є одночасно і результа-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

том, і головними діючими особами глобалізації та виступають провідною виробничою силою, домінування якої призводить до втрати конкурентоспроможності середніх та малих товаровиробників. Таким чином, проблема розвитку малого та середнього бізнесу під впливом глобалізаційних процесів зумовила актуальність цього дослідження.

Постановка проблеми. Світова практика засвідчує, що в агропромисловому секторі ефективно функціонують різні за розмірами і формами власності види підприємств – малі, середні і великі, засновані на повній власності на землю й оренді; родинні ферми, сільськогосподарські кооперативи і корпорації [1]. В Україні економічна та соціальна диференціація товаровиробників призвела до формування двополюсної структури аграрного сектору, де паралельно співіснують потужні аграрно-промислові формування та дрібні сільгосппідприємства і сімейні господарства. За цих умов малі форми агробізнесу не здатні конкурувати з великими інтегрованими агрокомплексами за рівнем виробничих витрат, фінансовим, інформаційним та маркетинговим забезпеченням. У зв'язку з цим актуальною є проблема формування агропромислових інтеграційних підприємницьких структур нового типу і зменшення монополізації на ринках оренди землі, сільськогосподарської продукції та продовольства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні і прикладні аспекти вдосконалення економічних відносин учасників інтеграційних процесів відображено у наукових працях відомих в Україні вчених-економістів: В. Андрійчука, П. Гайдучького, В. Зіновчука, І. Лукінова, В. Месель-Веселяка, П. Саблука та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Високо оцінюючи науковий доробок вказаних авторів, вважаємо необхідним акцентувати увагу на застосуванні нових підходів до формування інтеграційних структур в агропромисловому секторі економіки, заснованих на використанні переваг інституту державно-приватного партнерства, оскільки це питання є недостатньо опрацьованим.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей формування інтеграційних підприємницьких структур в АПК на засадах державно-приватного партнерства (ДПП).

Виклад основного матеріалу. До переліку найбільш важливих напрямів розвитку вітчизняної економіки входить агропромисловий комплекс, який є основою формування і стабілізації системи продовольчої безпеки країни. В умовах сьогодення у вітчизняному агропромисловому секторі спостерігається тенденція існування монополістичного виробництва в особі великих підприємств – агрохолдингів, основною причиною виникнення якого є концентрація агропромислового виробництва, монопольне право власності на використання земельних та водних ресурсів, підтримання державою ліцензування деяких видів експортноорієнтованої продукції [6]. Для стабільного економічного зростання в агропродовольчій сфері нами пропонується вдосконалення економічних відносин на основі поєднання процесів кооперації та інтеграції, а отже, запровадження інтеграційних формувань на базі об'єднання підприємств різних організаційно-економічних форм на засадах державно-приватного партнерства.

Наявність у вітчизняному АПК домогосподарств, фермерських господарств спонукає до постановки питання про доцільність залучення таких елементів до процесів агропромислової інтеграції. Ці дрібні товаровиробники є уразливими до динамічного впливу чинників оточення (науково-технічний прогрес, доступність джерел фінансування, попит на місцевих ринках тощо), а будь-які прояви стагнації, витрата оперативного зв'язку з навколишнім середовищем є першим кроком до регресу. Стабільність позицій таких малих аграрних підприємств завжди відносна і для збереження життєздатності вони мають з відповідною періодичністю пристосовувати свій розмір та внутрішню конфігурацію до нових викликів і загроз [1]. У цих реаліях варто оцінити специфіку інтеграції агропромислових підприємств з урахуванням використання можливостей інституту державно-приватного партнерства.

На сьогодні багато авторів [2-5] дійшли спільної думки про те, що ДПП має на увазі під собою співпрацю для реалізації загальної мети при об'єднанні ресурсів з метою збільшення вигід від використання відповідних компетенцій і сильних сторін державного і приватного секторів (Таб. 1).

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Таблиця 1

Напрями державно-приватного партнерства в АПК

Сфери застосування	Результат
Зняття інфраструктурних обмежень	Розвиток транспортної інфраструктури, що забезпечує економічний та соціальний розвиток аграрних територій
	Будівництво нових та реконструкція старих енергомереж, ліній зв'язку і т. ін., а також забезпечення їх ефективної експлуатації
	Будівництво та експлуатація зрошувальних систем тощо.
Вирішення соціальних завдань у сільській місцевості, пов'язаних з інфраструктурою	Будівництво житла, закладів охорони здоров'я, шкіл, дитячих садків на основі концесійних угод
Реалізація значних інвестиційних проектів, що мають високу соціальну значущість	Будівництво та реконструкція ферм, елеваторів, переробних підприємств і т.ін.
Розвиток фінансової інфраструктури в АПК	Доступне фінансування, у тому числі лізинг

Джерело: згруповано на основі [5]

Таким чином, згідно із таблиці 1 необхідність застосування державно-приватного партнерства в АПК продиктована тими можливостями, які закладені в механізм ДПП, що використовує переваги приватного сектору як партнера держави і дозволяє отримати суттєві вигоди для кожного учасника такого партнерства. Сучасними авторами ДПП найчастіше розглядається як інструмент розвитку територій або реалізації конкретних економічних проектів [2-5]. При цьому підкреслюється, що партнерські відносини в межах кожного конкретного проекту є тимчасовими, оскільки альянс між державою і приватним капіталом має визначений термін свого існування на період реалізації конкретного проекту [5]. Подібне трактування, на нашу думку, є дуже вузьким, оскільки не враховує наявності зовнішніх та внутрішніх ефектів, які з'являються в результаті взаємодії і мають не тільки економічний, але й соціальний, політичний та інший характер. Дослідження процесів формування інтеграційних структур на основі принципів державно-приватного партнерства (ІПАС_{дпп}) дозволяє розглянути цей процес як щодо внутрішніх потреб економічних суб'єктів до зростання і задоволення власних інтересів, так і відповідно до впливу ринкового середовища і необхідності адаптації до нього, що дає змогу виділити дві групи факторів (внутрішніх і зовнішніх), під впливом яких відбувається формування ІПАС_{дпп}. Зовнішні (екзогенні) фактори мають об'єктивний характер і не піддаються впливу з боку учасників інтеграційних процесів, вимагаючи у процесі створення й організації діяльності інтегрованих формувань максимальної адаптації до їх впливу. Внутрішні (ендогенні) фактори характеризують виробничі, фінансові та економічні умови діяльності суб'єктів ринку і є релевантними. На стадії прийняття рішення про інтеграцію внутрішні чинники мають найбільш істотне значення, адже саме вони визначають привабливість суб'єктів ринку для об'єднання, формують задані параметри інтегрованої структури. Крім цього, на формування та розвиток ІПАС_{дпп} впливає багато інших факторів, починаючи від інституційного забезпечення, системи органів державного управління, політичної ситуації, регіональних особливостей (розташування, ландшафт, ментальність та історичні традиції) тощо.

У сучасній економіці склався стійкий поділ на рівні здійснення інтеграційних процесів: міжнародний рівень - світове господарство загалом, окремі інтеграційні угруповання ряду держав; макрорівень - масштаб національної економіки країни; мезорівень - масштаб окремих галузей матеріального виробництва, створення великих інтегрованих структур, регіональні об'єднання; мікрорівень - масштаб окремої підприємницької одиниці, фірми, виробничого процесу між підрозділами. ІПАС_{дпп} є інтегрованими системами, оскільки об'єднують (вертикально або горизонтально) різні організації для досягнення певних цілей, але їхня специфіка полягає в тому, що інтеграційний процес відбувається не лише на мікрорівні, коли ми могли стверджувати про наявність підприємницької інтеграції. Тобто віднесення ІПАС_{дпп} до систем мікрорівня ми не вважаємо правильним, оскільки ці відносини відбуваються не лише на рівні окремих суб'єктів. До того ж ініціаторами підприємницької інтеграції є підприємства, а у відносинах державно-приватного партнерства

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

тва це може бути держава. Водночас ІПАС_{дпп} може розглядатись і як система мезорівня, оскільки реалізація проектів державно-приватного партнерства відбувається з ініціативи місцевих органів влади та управління й особливістю цієї інтеграційної форми є те, що вона може здійснюватись з представниками органів влади (держави). Таким чином, інтеграція, реалізована бізнес-структурами через механізм здійснення угод державно-приватного партнерства, включає в себе різні форми відносин: взаємодія між державою і підприємством та взаємодія між підприємствами і, відповідно, є одним з переважаючих напрямів сучасного розвитку АПК, оскільки консолідує суб'єктів всіх рівнів – від домогосподарств до органів державної влади.

Особливість такого інтеграційного процесу полягає в тому, що держава, з одного боку, є елементом цього процесу як одна із сторін відносин державно-приватного партнерства, з іншого боку, уповноважені державні органи влади здійснюють зовнішній керуючий та регулюючий вплив на формування інтеграційної структури та її подальше функціонування, виступаючи суб'єктом зовнішнього середовища.

Відповідно до вищезазначеного сутність ІПАС_{дпп} можна визначити як сукупність глибоких взаємозв'язків такого виду:

- стійкого та динамічного співробітництва господарюючих суб'єктів, що послідовно наближуються та поєднують свої відтворювальні процеси;
- послідовного вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку відносин, що формують нову системну якість інтеграційної структури: власності, управління, механізмів господарювання та інвестування.

Таким чином, при створенні агропромислового формування, заснованого на взаємному переплетенні технологічно взаємозалежного аграрного, промислового та фінансових капіталів, необхідно враховувати такі основоположні принципи:

1. Доцільність і взаємовигідність партнерських відносин у межах інтегрованих агропромислових об'єднань. Виконання цього принципу передбачає, що за умов розвитку інтеграційних зв'язків кожен учасник інтеграції повинен реально отримати прибуток на одиницю вкладеного капіталу більше, ніж при всіх інших варіантах власного розвитку, а також більше, ніж господарюючі суб'єкти такого ж розміру і спеціалізації, які беруть участь в агропромисловій інтеграції.

2. Необхідність дотримання структурного паритету учасників агропромислових об'єднань. При дотриманні цього принципу необхідно забезпечити розподіл прибутку, отриманого на кінцевому етапі виробничого циклу, на паритетній основі між усіма учасниками інтеграційного процесу відповідно до величини вкладеного ними капіталу та суспільно-необхідних витрат.

3. Забезпечення пропорційності у виробничому процесі, що передбачає адекватний розвиток виробничих потужностей зацікавлених сторін, що беруть участь в інтеграційних формуваннях.

4. Принцип безперервності виробничого процесу в межах інтегрованих структур. Дотримання цього принципу пов'язано з необхідністю планомірного за часом використання виробничих потужностей та обладнання, а також надходження готової продукції до споживача.

5. Ритмічність виробничого процесу всередині інтегрованих структур. Цей принцип пов'язаний з важливістю рівномірності поставок сільськогосподарської сировини та виконання в часі окремих технологічних процесів сільськогосподарськими, переробними і обслуговуючими підприємствами.

Висновки. Стійкий розвиток АПК є запорукою забезпечення продовольчої безпеки країни, щільна взаємодія та співпраця суб'єктів державного та приватного секторів економіки, а також розвиток малих та середніх сільгоспвиробників є ознакою стабільного функціонування сільськогосподарського виробництва. Саме в цьому контексті повинні відбуватись сучасні інтеграційні процеси в АПК на базі стійкого відродження сільськогосподарського виробництва, застосування нових вимірів та підходів.

Література

1. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдучкий, П. Т. Саблук, Ю. О. Луценко [та ін.]; за ред. П. І. Гайдучького. – К.: ННЦ, 2005. – 424 с.
2. Брайловський, І. А. Державно-приватне партнер-

References

1. Haidutskyi, P. I. (Ed.), Sabluk, P. T., Lutsenko, Yu. O. (2005). *Ahrarna reforma v Ukraini* [Ukraine's agrarian reform]. Kyiv: NNTs [in Ukrainian].
2. Brailovskyi, I. A. (2015). *Derzhavno-pryvatne*

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ство : методологія, теорія, механізми розвитку : автореф. дис... д-ра екон. наук : спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» / І. А. Браїловський. - Х. 2015. – 42 с.

3. Варнавский, В. Г. Партнерство государства и частного сектора : формы, проекты, риски : монография / В. Г. Варнавский. - М. : Наука, 2005 – 315 с.

4. Грищенко, С. Підготовка та реалізація проектів публічно-приватного партнерства : практичний посібник для органів місцевої влади та бізнесу / С. Грищенко. - К. : ФОП Москаленко О. М., 2011. - 140 с.

5. Маховикова, Г. А. Государственно-частное партнерство : зарубежный опыт и российские реалии / Г. А. Маховикова, Н. Ф. Ефимова. – СПб. : Изд-во СПбГЭУ, 2013. – 251 с.

6. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери : наукова доповідь / за заг. ред. акад. П. Т. Саблюка. – К. : ННЦІАЕ, 2011. – 342 с.

partnerstvo: metodolohiia, teoriia, mekhanizmy rozvytku [Public-private partnership: methodology, theory, development mechanisms]. «Ekonomichna teoriia ta istoriia ekonomichnoi dumky» - Economic theory and history of economic thought, Kharkiv [in Ukrainian].

3. Varnavskii, V G (2005). Partnerstvo gosudarstva i chasnogo sektora formy proekty riski [Public-private partnership: forms, projects and risks]. Moscow : Nauka [in Russian].

4. Hryshchenko, S. (2011). Pidhotovka ta realizatsiia proektiv publichno-pryvatnoho partnerstva: Praktychnyi posibnyk dlia orhaniv mistsevoi vldy ta biznesu [Preparation and implementation of the project for public-private partnership: A practical guide for local authorities and business]. Kyiv : FOP Moskalenko O. M. [in Ukrainian].

5. Makhovikova, G. A., Efimova, N. F. (2013). Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo zarubezhnyi opyt i rossiiskie realii [Public-private partnership: foreign experience and Russian realities]. St. Petersburg, SPbGEU publishing [in Russian].

6. Sabliuk, P. T. (2011). Orhanizatsiino-ekonomichna modernizatsiia ahranoi sfery: naukova dopovid [Organizational and economic modernization of the agrarian sector: a scientific report]. Kyiv : NNTsIAE [in Ukrainian].

Надійшла 18.01.2017

Бібліографічний опис для цитування :

Гонта, О. І. Особливості формування інтеграційних підприємницьких агропромислових структур в контексті відносин державно-приватного партнерства / О. І. Гонта, І. А. Косач // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 1 (9), ч 1. – С. 25-29.